

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ՝ ԾՆՎԱԾ

ՎՅՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՈՒՂԵՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՅՔՈՒՄ

ՄԵՐԳԵՅ ՎԱՄԲԱՐՁՈՒՄՅԱՆ

Ակադեմիկոս

20 ՕՐ ԱՄԵՆԱՅՆ ՎՅՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ-Ի ՆԵՏ

Մերգեյ Համբարձումյանը Վեհափառ Հայրապետի հետ
Սինգապուրի հայոց եկեղեցու առջև

2002 թվականի նոյեմբերի 20-ից մինչև 30-ը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ-ի՝ Նեոավոր Արևելք (Թաիլանդ, Ավստրալիա և Սինգապուր) կատարած Հայրապետական այցելության ժամանակ պարիվ եմ ունեցել լինելու Վեհափառ Հայրապետի շքախմբում:

Հոգևածն այս նպատակ չունի ընթերցողին ներկայացնելու այդ ուղևորության մանրամասները: Իմ նպատակը Հայրապետական այցի ժամանակ ծագած և կամ հստակեցված այն մտքերի սեղմ շարադրանքն է, որոնք, ըստ իս, պետք է հետաքրքրեն «Էջմիածին» ամսագրի ընթերցողին:

Ես ինձ համարում եմ այդ մտքերի համահեղինակը, քանզի դրանք ձևավորվել են Վեհափառ Հայրապետի մարուցած Պատարագների, եկեղեցական արարողությունների, հավատացյալ հայորդիներին ուղղված քարոզների և աղոթքների, հասարակական վայրերում հարկապես դարձնելով ունեցած ելույթների, վերը թվարկված երկրների հոգևոր և աշխարհիկ առաջնորդների հետ ունեցած զրույցների ազդեցությամբ, և կամ ուղղակի Վեհա-

փառ Հայրապետի մութերն են՝ բերված իմ շարադրանքով: Ի դեպ, շար եմ կարևորում նաև մեր բազմաժամյա թեմատիկ երկխոսություններն ու ազատ գրույցները:

*

* *

Մենք հաճախ ենք խոսում հայոց ազգի և հայ ժողովրդի մասին: Դա բնական է՝ փոքրաթիվ, բայց բարձր ինտելեկտուալ ներուժ ունեցող ազգերի մտավորականությունը հաճախ է խոսում իր ազգի և ժողովրդի մասին: Հեռու լինելով այդ հասկացությունները սահմանելուց՝ կարծում եմ, որ ժողովուրդը ազգ է դառնում, եթե նա ունի դարերից եկած ուրույն գիտություն, կրթական բարձր վարկանիշ և ավանդույթները պահպանող մշակույթ: Բայց այդ բոլորը դեռ քիչ է. նա պետք է ունենա նաև այդ ամենը համախմբող հավաքական մի գաղափար: Ըստ իս, այդ հավաքական գաղափարը հավաքն է: Մեզ՝ հայերիս համար դա քրիստոնեությունն է՝ Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին և նրա հոգևոր կենտրոն Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը: Այս հասկացությունների շուրջն է, որ դարեր ի վեր համախմբվել են աշխարհով մեկ սփռված հայորդիները՝ դառնալով աշխարհում ճանաչված մի ժողովուրդ: Անշուշտ, պետք է հպարտանալ անցյալի նվաճումներով, բայց դրանցով սահմանափակվելը վրանգավոր է: Պետք է հենվել հնի վրա, սրբեղծել նորը և փեսնել ապագան, այլապես մի րիստր օր հին և քաղաքակիրթ ազգից կվերածվենք հնացած ժողովրդի՝ չլինելով ազգ:

*

* *

Հայրենիքի դատարկապորտ գովերգանքը քաղաքակիրթ ժողովրդին սազական չէ: Ճարտարախոսական հայրենասիրությունը միայն խոսք է, ժողովրդի կողմից գերապարված գաղափարի սահուն ու գեղեցիկ շարադրանք, լոկ դատարկ խոսք՝ բաժակաճառայիլ ձևակերպումով: Հայրենասիրությունը բանաձևելու կարիք չունի. նրանով պետք է ապրել գործել և արարել: Մենք՝ բոլոր հայերս, միասին պետք է անցնենք մեր մեծ դժվարություններով լի ճանապարհը, որն, անկասկած, փանելու է մեզ լուսավոր և բարիքներով լի Հայաստան: Երկիր հայրենի, որն անվերապահորեն Մայր Հայրենիքն է բոլոր հայերի:

Մեր ժողովրդի սրբեղծարար ուժը, հանճարեղ միտքն ու կառուցող բազուկը, որոնք փոքրված են կենսահասարակ ոգով և հաղթելու կամքով, հույս ու հավատ են ներշնչում մեր լուսավոր ապագայի նկատմամբ: Մենք այսօր ապրում ենք իմաստավորված կյանքով. ապրում ենք արարելու համար, քանզի արարիչ կյանքն իմաստավորված անմահություն է: Պետք է ապրել ու արարել անմահության համար: Սա է հաղթող ժողովրդի ճիշտ նշանաբանը:

*

* *

Մենք անցել ենք երկար ու ծանր պարմական ուղի՝ լի կորուստներով ու ձեռքբերումներով: Հասել ենք մեր երազանքի իրականացմանը. ունենք ազատ, անկախ պետություն, պե-

ություն հայոց՝ հայաստանի հանրապետություն: Այս պարամական գործնարկում հաղթություն է դուրս եկել հայ ժողովուրդը, քանի որ դարերի ընթացքում պահպանել է իր լեզուն, ավանդույթները, հավատը և հաղթելու կորովը: Հաղթանակը պետք է ամրապնդել, ուրեմն՝ ամրապնդել պետք է սիրենք ու գուրգուրենք մեր հանրապետությունն ու մեր ժողովրդին: Այսօր ամեն մի հայի հոգում պետք է վառ լինի Մայր հայրենիքը, մերքում մեր Սուրբ հայոց լեզուն, իսկ աչքերում՝ Աստվածաշն Սուրբ Էջմիածինը: Մի՛ դավաճանեք այս գաղափարներին. սրանք են մեր ազգի գոյարևման և անկրակության գրավականները:

*

* *

Սփյուռքահայությունը Մայր հայրենիքի առաջընթացին պետք է օգնի համագործակցությամբ: Հայրենիքին ցուցաբերած բարեգործությունը մեծ առաքելություն է և միշտ բարձր է գնահատվում ժողովրդի, եկեղեցու և պետության կողմից: Բայց լույս բարեգործության ժամանակներն անցել են: Այսօր պետք են գործարար կապեր: Այսօր սփյուռքահայերն իրենց քրտինքն ու արյունը պետք է շաղախեն մեր ընդհանուր գործին՝ հայաստանի հանրապետության գործին, հայեցի ապրելու գործին, ազգային անկրակության գործին:

*

* *

Ամեն մի սփյուռքահայ, որն ապրում է աշխարհի այս կամ այն երկրում մշտական թե՛ ժամանակավոր, ամեն մի հայ, որն ապրում է Մայր հայրենիքում և մեկնում է արտասահման գործով կամ հյուր, հանդիսանում է հայաստանի և հայության լիազոր ներկայացուցիչը այդ երկրում: Նա դեսպանն է Մայր հայրենիքի և մեր ազգի, ուստի նա իր առաքելի կյանքով, մարդկային բարձր հատկություններով ամեն օր պետք է ցույց տա իր շրջապատին, որ հայերը քաղաքակիրթ, աշխատասեր, սրտեղծագործող, օրինապաշտ և աստվածասեր ժողովուրդ են՝ դարերից եկող և դարեր գնացող առաքելություններով և ավանդույթներով: Այս ոգով էլ պետք է մեծանան հայ մանուկները, բանգի ամեն մի հայեցի մեծացած մանուկ մեր աչքում մի հայաստան է:

*

* *

Ամեն մի հայ, ուր էլ որ գտնվի, հոգով, սրտով և գործով անբակտերիորեն կապված պետք է լինի Մայր հայրենիքի հետ: Մենք պետք է լինենք մի ամբողջություն, մի մարմին, մի սիրտ, մի հոգի:

Այսօր հայ ժողովրդի ուժը պետք է փնտրել նրա՝ աշխարհով մեկ սփռված լինելու մեջ՝ համոզված լինելով, որ անհրաժեշտության դեպքում նա ի գործ է համախմբվելու Մայր հայրենիքի շուրջը: Ի դեպ, այսօր ժամն է համախմբվելու՝ հենվելով հայոց պետականության, գիտության, կրթության ու մշակույթի ամուր սյուների վրա, որոնք լուսավորված են Սուրբ Էջմիածնի անսպառ լույսով: Միայն համագործակցելով մենք կկառուցենք հզոր հայ-

րենիք, որի համար Սուրբ Էջմիածինը խղճի խորհուրդն է, իսկ բիրիական Մասիսը՝ պետականության:

*

* *

Սուրբ Էջմիածինը Մայր Տաճար և կամ Մայր Աթոռ չէ միայն, լոկ սրբապետի չէ կամ աղոթավայր: Նա հայության սիրտն է, նրա աննկուն ոգին, Հայոց միաբանության աստվածաբար պահապանը: Նա Աստված կողմից ժողովրդին շնորհված հոգևոր արժեքների շրեմարանն է անսպառ: Նա տեսիլք է ամեն մի հայի համար, խորհրդանշելը հայ ժողովրդի:

*

* *

Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին հայ ժողովրդի սլարմության, դարավոր մշակույթի և ավանդույթների կրողն ու պահպանողն է:

Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին Աստծո պարզև հայոց լեզուն պահպանում է որպես մասունք Աստվածային, որպես գորավոր ուժ հայապահպանության:

Հայ Առաքելական Եկեղեցին դպրոց է, ուր մարդը հաղորդվում է Աստծու հետ, կերպարանափոխվում՝ մոտենալով հոգևոր արժեքների գերապարվության վեհ գաղափարին: Նա մարդուն հանգեցնում է այն բարձր գիտակցությանը, որ Աստված ու հավարքն են դառնում կյանքի հույս և ապավեն:

Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին մարդուն հաղորդակից է դարձնում համամարդկային հոգևոր արժեքներին, հասու դարձնում դրանք գիտակցաբար ընկալելու գերաշնորհին և օգնում դրանք ի սպաս դնելու ի գորություն մարդու հոգևոր կյանքի:

Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին օգնում է ամեն մի հայորդու՝ ապրելու հայեցի, պայքարելու, ամրապնդելու Հայոց Հանրապետության անկախությունը և բազմապարկելու ձեռք բերած հաջողությունները:

*

* *

Մեզ պետք են ժողովրդի կողմից սիրված կրթյալ ու գիտակ հոգևորականներ: Մեզ պետք են Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու այնպիսի սպասավորներ, որոնք ի գորու են հույս, հավար ու սեր ներշնչելու հայ ժողովրդին առ Աստված, Ավետարանի կենսապարզև խոսքին հավարարիմ պահելու իրենց վստահված Քրիստոսի հոտի հոգին, ճիշտ ճանապարհի բերելու անորոշությունների մեջ մոլորված հայորդիներին:

Ժողովրդին պետք է սպասավորեն միայն ազնվագույն հոգևորականները, որոնք արժանապարվությամբ կկարարեն Աստծո կողմից իրենց վրա դրված պարարականությունները: Այնժամ կրոնական այլաձին հոսանքներն ու հիվանդագին գաղափարները չեն խռովի ժողովրդի ազնիվ զավակների հոգիները:

*

* *

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը մեկն է, եզակի անձ, Աստծո ընտրյալ: Նա Հայրապետն է ողջ հայության՝ հավաքացյալ և ոչ հավաքացյալ: Կաթողիկոսությունը առաքելություն է, որն Աստված դրել է մի մարդու վրա, որպեսզի նա հույս, հավաք ու սեր սփռի իր ժողովրդին, լուսավորի նրա ճանապարհը՝ հաղթող դուրս բերելով ամեն մի փորձությունից: Նրա սերն անսահման է առ ժողովուրդը, որին նա ուղղորդում է՝ ապրելու Աստծո կողմից սահմանված կանոններով: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ու Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինն այն հիասքանչ մեծություններն են, որ իրենց ներուժով և Աստվածային խորհրդով ապահովում են ողջ հայության միաբանությունը:

*

* *

Հսկայական է էկումենական շարժման դերն ու նշանակությունը խաղաղության և ժողովուրդների բարեկամության գործում: Այդ շարժմանը ակտիվորեն մասնակցում են Հայ Առաքելական Եկեղեցին և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ-ն՝ ընդամին պահպանելով մեր Եկեղեցու անկախությունն ու դարերից եկող ավանդույթները: Այս առումով հիանալի էին էկումենիկ ժամերգությունները Սիդնեյի և Մելբուռնի կաթոլիկ եկեղեցիներում, ուր հնչեցին Կոմիտասն ու Եկմալյանը, ուր «Հայր մեր»-ն արքայասանվեց նաև հայերեն մեկ ընդհանուր եկեղեցական արարողության ընթացքում, ուր հավաքվել էին ավստրալացի և հայ հավաքացյալները:

Քույր Եկեղեցիների բարեկամության և համագործակցության մի հիանալի օրինակ էր նաև Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ-ի «Պահպանիչ» աղոթքը և «Ամեն հայի սրբից բխած» Հայրապետական մաղթերգը, որոնք հնչեցին Մոսկվայի Քրիստոս Ամենափրկիչ տաճարի (Храм Христа Спасителя) կամարների տակ՝ ի ապաքինում Ռուսիո Պապրիարք Ալեքսի Բ-ի:

Արարողությունը գեղեցիկ էր և հուզիչ: Հայ դասական հոգևոր երգը, որ կատարեցին Եզրաս Եպիսկոպոս Ներսիսյանը, Վազգեն վարդապետ Միրզախանյանը, Գեղարդ աբեղա Վահունին և Զաքարյանի հոգևոր ակադեմիայի սան երկու երիտասարդ հայ հոգևորականները, աներևակայելի կերպով գրավեց տաճարում գտնվողների ուշադրությունը, իսկ մենք՝ հայերս, մոռացած ամեն ինչ, դարձել էինք այդ հրաշագեղ արարողության մի մասնիկը:

20 օր անց ապաքինված Ռուսիո Պապրիարքը Բարվիխայում ընդունեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին: Ընդունելության մասին հաղորդեց Մոսկովյան հեռուստատեսությունը, ի դեպ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի խոսքը հաղորդվեց հայերեն՝ համապատասխան բացառություններով: Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն առաջին հոգևոր առաջնորդն էր, որին Ալեքսի Բ-ն ընդունեց ապաքինվելուց հետո:

Եվ պարահական չէր, որ Սինգապուրի օդանավակայանում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին դիմավորեց և հաջորդ օրը ճանապարհեց Ռուսաստանի Դաշնության դեսպան պրն Ս. Կիսելյովը:

Մեծ է Եկեղեցու դերը ժողովուրդների բարեկամության ամրապնդման գործում:

*

* *

Բանգկոկի, Սիդնեյի, Մելբուռնի, Սինգապուրի հայության և Հեռավոր Արևելքի այլ բնակավայրերում ապրող այն հայերի համար, որոնք ժամանել էին վերոնշյալ քաղաքներ՝ Վեհափառ Հայրապետի հետ հանդիպելու, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գաբեգին Բ-ի Հայրապետական այցը Հեռավոր Արևելք, հիրավի, փոխ էր: Դա ժողովրդի մի նոր հոգևոր լիցքավորում էր, ազգային զգացմունքների զարթոնք: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հայրապետական ուղևորություններն Աստվածային խորհուրդ են պարունակում:

*

* *

Հանդիպումներից մեկի ընթացքում հետևյալ հարցը ծագեց՝ պսակադրության ժամանակ քահանայի հարցը ապագա ամուսնուն՝ «Տե՛ր ես», և ապագա կնոջը՝ «Հնազա՛նդ ես», արդյոք չե՛ն նսեմացնում կնոջ դերը ապագա ընտանիքում: Պատասխանը միակն էր՝ ո՛չ, իհարկե՛ ո՛չ: Չէ՛ որ դա միայն դարերից եկող ծիսակապարտության պայմանական ձևն է և ոչնչով չի նսեմացնում կնոջը: Հայկական առողջ ընտանիքում թե՛ ամուսինը և թե՛ կինն իրենց ողջ կյանքում պետք է իրար «սիրեն» լինեն ու «հնազանդ»: Եկեղեցու կողմից օրհնված ամուսնությունը կոչված է դառնալու ամուր և երջանիկ ընտանիքի փոխադարձ սիրո, հարգանքի ու հավատի Աստվածային երաշխիքը:

Հարց ծագեց նաև միասեռականության մասին: Այս դեպքում ևս պատասխանը միանշանակ էր: Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին միասեռ «սերը» չի ընդունում: Այն չեն ընդունում նաև Ավետարանը մեր և Աստված: Այլապես Աստված կսպեղծեր երկու Ադամ և երկու Եվա:

*

* *

Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու դարավոր պարմության ընթացքում հայ մրավորականները՝ մեծանուն աշխարհական հայ գիտնականներ, ճարտարապետության, արվեստի և գրականության գործիչներ, իրենց մասնագիտական և հասարակական գործունեությամբ սերտորեն կապված են եղել Հայ Եկեղեցու հետ: Շարքերն իրենց կրթությունը ստացել են Էջմիածնի Գևորգյան Հոգևոր ճեմարանում: Հայ ճարտարապետների նախագծերով են կառուցվել մեր հոյակապ եկեղեցիները:

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի տապարանում են տպագրվել մեր մի շարք անվանի գիտնականների և գրողների անդրանիկ գործերը: Ուրույն է Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի պապիկերասրահը: Մեր երգչախմբերն են աշխարհով մեկ տարածել հայ հոգևոր երաժշտության գանձերը: Հայ մրավորականները միշտ մասնակցել են համազգային եկեղեցական ժողովի և Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու հոգևոր խորհրդի աշխատանքներին: Եվ այս ամենը մեծ սիրով՝ ի փառս հայ ժողովրդի և նրա հոգևոր կենտրոն Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի:

*

* *

Այսպիսով, հակիրճ և խորացած ձևով շարադրվեց այդ 20 գեղեցիկ օրերի ընթացքում ծագած կամ հստակեցված բազում մտքերի լույս մի մասը և հուշագրական մի քանի պատճառներ:

Ընթերցողին թող չզարմացնի շարադրանքի վերամբարձ ոճը. այն թելադրված է շարադրված մտքերի բովանդակությամբ: Տեղին չէր լինի այրվածված հարցերի մասին հրապարակախոսական հոդվածում խոսել ակադեմիական ոճով: Ի դեպ, նպատակ չէր դրված տալու շարադրված մտքերի գիտական հիմնավորումները: